

NEMES
NEZÁVISLÁ MEZIOBOROVÁ SKUPINA PRO TRANSFORMACI VZDĚLÁVÁNÍ

**ZÁSADY REALIZACE
SVOBODY VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ ŠKOLE**

POKRAČOVÁNÍ STUDIE "SVOBODA VE VZDĚLÁNÍ A ČESKÁ ŠKOLA"
publikované v srpnu 1991

Zpracovaly: Hana Hudcová a Jana Nováčková

Praha, srpen 1993

O b s a h

	str.
Úvod	1
DŮVOD , CÍL A POSTUP TRANSFORMACE	2
Proč je třeba změnit náš vzdělávací systém?	2
Jak by měl vypadat budoucí vzdělávací systém? (v co se má <u>postupně</u> proměňovat systém stávající?)	5
Jak provést změnu vzdělávacího systému?	9
LIBERALIZACE VZDĚLÁVÁNÍ	11
** Právo založit školu	12
** Právo školy zvolit si svůj projekt	14
** Standardy	16
** Autonomie školy a učitele	18
** Snížení selektivnosti systému	21
** Individualizace výuky	22
** Prostupnost školského systému	24
** Hodnocení	26
** Nová koncepce maturity	27
** Právo vzdělávání mimo školský systém	28
DEMOKRATIZACE VZDĚLÁVÁNÍ	29
** Rovné šance v přístupu ke vzdělání	29
** Integrace dětí s handicapem	31
** Řízení	32
** Školní inspekce	34
** Školní rady	35
** Žákovská samospráva	36
** Podpůrné a servisní systémy	36
Závěr	38
Krátce o NEMES	39

ÚVOD

Základ změny našeho vzdělávacího systému spatřujeme ve vnitřní transformaci, tj. ve změně vztahu mezi učitelem a žákem, ve změně atmosféry ve třídě i ve sborovně, ve změně stylu výuky, organizace i metod vzdělávání, ve změně vztahu mezi rodiči a školou. Tato vnitřní transformace plně závisí na učitelích. Obsahově jsme se této problematice dotkli v naší základní studii "Svoboda ve vzdělání a česká škola" publikované v srpnu 1991. Učitel však musí mít pro tuto svou práci vytvořeny elementární podmínky, zejména legislativní, aby jeho snahy po uplatňování nových či neobvyklých metod práce nebyly na pokraji nelegálnosti (jak tomu v současné době při zastaralých právních normách zatím stále ještě je).

NEMES vždy zdůrazňovala prioritu vnitřní transformace. Je to proces postupný a dlouhodobý. Je podmíněn:

- 1) stanovením zásad školské politiky
- 2) vytvořením legislativního a organizačního prostoru pro tuto vnitřní transformaci.

K první z podmínek se vyjadřuje studie NEMES "Svoboda ve vzdělání a česká škola".

Toto samostatné pokračování uvedené studie se zabývá druhou podmínkou, tj. podle jakých zásad se má vytvářet nový legislativní rámec a organizační prostor ve školství.

Nejde nám tedy o postižení celého problému transformace vzdělávacího systému. Zaměříme se jen na návrh pravidel, podle nichž by se mohly vytvořit nutné vnější formální podmínky pro vnitřní transformaci, aniž zde budeme o ní pojednávat.

Na nutnosti demokratizace a liberalizace našeho školství se shoduje většina učitelů, školských pracovníků i veřejnosti. Avšak teprve popsání mechanismů a postupů této demokratizace a liberalizace ukáže odlišnosti a různosti pojetí. Proto chceme svým návrhem "Zásad realizace svobody vzdělávání v české škole" vyvolat v diskusi o školství novou dimenzi, poskytnout nový impuls.

DŮVOD , CÍL A POSTUP TRANSFORMACE

Jestliže chceme cokoliv měnit, je třeba zodpovědět tři základní otázky: proč je změna potřebná (nutná)?
čeho chceme dosáhnout, jaký cíl sledujeme?
jak změnu provést?

V odpovědi na ně stručně zrekapitulujeme naše filosofická východiska a zásady transformace vzdělávání, jež jsme publikovali v naší základní studii.

Proč je třeba změnit náš vzdělávací systém?

*** V současnosti se změnil vztah jednotlivce a společnosti (státu). Jednotlivec má svobodu vzít na sebe odpovědnost za sebe i za sobě svěřené. Tato svoboda nesmí být jednotlivci upírána ani v oblasti vzdělávání (svobodná volba vzdělávací cesty a odpovědnost za tuto volbu). Kromě toho se tento vztah musí stavět a rozvíjet od začátku života člověka. Škola by mu neměla překážet, ale naopak by měla všemi prostředky podporovat jeho vývoj u každého dítěte.

*** Prosperita společnosti a uplatnění individuálních schopností a možností každého člověka jsou úzce spjaté s kvalitou vzdělání.

*** Stěží možno očekávat rozvoj a upevňování demokracie ve společnosti, jestliže škola, tj. místo, kde se budoucí občané mají učit demokratickým postojům, nebude v každodenní realitě skutečně v duchu demokratických principů fungovat. Znamená to aktivní účast žáků, jejich rodičů, učitelů a celé veřejnosti na životě školy a jejím řízení. Proklamované rovné šance v přístupu ke vzdělání musí být skutečně zajištěny pro všechny. Totéž platí i v oblasti řízení školství, kde stále převládají nedemokratické mechanismy, a tedy i praxe.

Nedemokratické rysy našeho školství spatřujeme v tom, že

- stát si více-méně drží monopol na poskytování vzdělání, určuje podrobně jeho obsah a organizaci,
- vzdělávání je řízeno výrazně centralisticky téměř po všech stránkách (obsahové, metodické, finanční, organizační apod.),
- autoritativní postoje k dítěti jsou nadřazeny nad úctou a och-

ranou

- učitel je degradován na vykonavatele jediné státní představy o vzdělávání,
- na vzdělávací politice se nikdo kromě státních centrálních orgánů výrazněji nepodílí, právě proto, že panuje direktivní řízení
- samosprávné orgány mají nepatrný a ještě jen formální vliv na řízení škol.

*** Respekt k individualitě patří k základům demokracie. Různorodost potřeb, názorů, schopností jednotlivců, a nikoliv uniformita je zdrojem vývoje a pohybu vpřed ve společnosti.

*** Stávající systém má výrazně selektivní charakter, tzn. je v něm uplatňována jen jedna jednotná vertikální struktura (jedna "vzdělávací pyramida"). Ta vylučuje ze své podstaty všechny, kdož nevyhovují omezeným podmínkám přijetí nebo v ní nenacházejí pro ně odpovídající nabídku. Bylo by žádoucí budovat systém počítající s mnohostí a odlišností schopností i potřeb jednotlivců a umožňující větší výběr různých možností vzdělání. Jeho základem by mohla být základní škola, která by byla integrovaná (tj. vzdělávalo by se v ní také pokud možno co nejvíce dětí se speciálními vzdělávacími potřebami), komprehenzivní (tj. poskytující vzdělávání pro děti všech úrovní schopností dohromady), a proto nutně vnitřně diferencovaná.

Ústup od rané vnější diferenciacie (tj. diferenciacie na základní škole) je světovým trendem. Psychologické poznatky totiž ukazují, že vývoj jednotlivých dětí se děje nerovnoměrně. Je tedy nutné poskytnout každému dítěti prostor a čas pro rozvoj a uplatnění svých schopností a nadání a nezmařit je časným "přidělením" k určitému typu vzdělávání. Druhým důvodem je, že se oklešťuje přirozená vrstevnická skupina. Tím, že jsou postupně vyčleňováni (segregováni) všichni, kdo nevyhovují normě orientované na průměr (ať jde o "nedostačivost", mimořádná nadání či odlišnosti ve struktuře schopností) do různých škol a zařízení mimo hlavní proud vzdělávání, je značně omezen rejstřík sociálních situací a vztahů (děti se s některými situacemi vůbec nesetkají a s jinými se naopak setkávají v nadměrné míře). To negativně ovlivňuje sociální a morální vývoj dětí a je rovněž v rozporu s principy demokratické společnosti.

Na úrovni středního školství je selektivní charakter systému zvýrazňován nedostatkem studijních míst v určitých studijních proudech, úzkou nabídkou studijních oborů, malou mírou reálné dostupnosti (obtížné přestupy z jednoho typu školy na jinou) atd.

*** Takto pojatý vzdělávací systém neumožňuje

- využít veškeré vzdělávací rezervy populace,
- reagovat na různorodé vzdělávací potřeby jednotlivců a uspokojovat je,
- pružně se přizpůsobovat měnícím se podmínkám života společnosti,
- pohotovou nápravu chybných rozhodnutí ve zvolené vzdělávací cestě.

*** Pojetí vzdělání je stále založeno na modelu 19. století, tj. především jako soubor znalostí s důrazem na přípravu k povolání. Obecný cíl vzdělání je v současnosti již daleko širší, odvozený od humanistického pojetí celistvého člověka. Při dnešním pojetí vzdělání příliš mnoho dětí nezískává to, co potřebují pro svůj život, to, co budou potřebovat pro přizpůsobování měnícím se podmínkám při tak rychlém společenském vývoji. Rozvoj osobnosti člověka tkví nejen v rozvoji jeho rozumových schopností, ale také v rozvoji jeho dovedností vytvářet vztahy, komunikovat a spolupracovat, neustále se učit, vyhledávat, zpracovávat informace, využívat je v praxi atd.

Také rozvoj společnosti a snad i její přežití závisí nikoliv na technickém a vědeckém zvládnutí problémů, ale především na postojích lidí, na jejich morálce, kompetentnosti a odpovědnosti.

Obsah vzdělávání v stávajícím systému (formulovaný v učebních osnovách) má naproti tomu encyklopedický charakter a vytváření zmíněných dovedností a postojů pomíjí. Učení se výše uvedenému (a dalšímu) není ovšem záležitostí jednoho předmětu (i když nově pojatá občanská výchova jako speciální vyučovací předmět by mohla hodně oblastí pokrývat).

*** Škola není dostatečně humanisticky zaměřená, ani dostatečně humánně fungující. Humanismem rozumíme orientaci na lidské hodnoty, uznání a zdůrazňování hodnoty člověka. Je nesmírně důležité, aby se dítě učilo rozpoznávat humanistické hodnoty u druhých

a samo je produkovat, aby toto učení neprobíhalo jen v rodině, ale i ve škole. Jde však také o to, předávat dětem během vzdělávání pochopení vzájemné závislosti všeho na této planetě, učit je účtě ke všemu živému i tomu, že jsou věci člověka přesahující.

*** Vývoj společnosti vyžaduje, aby se vzdělávání stalo procesem celoživotním (jednak protože se jednotlivci potřebuje přizpůsobovat stále rychleji se měnícím životním podmínkám, jednak protože se rychle vyvíjejí potřeby společnosti).

Pojímání vzdělávání jako celoživotního procesu se musí výrazně projevit v konstrukci obsahu vzdělávání (široký obecný i stejně široký odborný základ, postupně se specializující), v tom, že jedince naučí studovat a výsledky studia využívat v praxi a že v něm bude rozvíjet zvědavost, touhu po vědění.

*** Školy doposud žily poměrně uzavřeným a izolovaným životem, jejich propojenost se životem obce zejména ve velkých městech byla minimální, což považujeme za nepříznivou okolnost při přípravě dětí na život odpovědného občana demokratické společnosti. Také např. využívání prostor školy pouze pro výuku žáků je dnes právem považováno za neekonomické.

Jak by měl vypadat budoucí vzdělávací systém?

(v co se má postupně proměňovat systém stávající?)

*** Měl by umožňovat svobodnou nabídku v oblasti vzdělávání. Znamená to nejen, že se stát vzdá monopolu na vzdělávání, ale že i uvnitř státních škol bude možno svobodně vytvářet alternativní koncepce.

*** Měl by být založen na bohatosti a pestrosti nabídky vzdělávacích institucí, studijních programů a vzdělávacích cest. Tak si bude každý moci zvolit takovou vzdělávací cestu, která mu podle jeho názoru nejlépe vyhovuje a bude moci napravovat případné chyby v této volbě.

*** Školy (jako vzdělávací instituce) by primárně měly sloužit tomu, kdo se vzdělává a umožnit mu pro něj potřebné vzdělání získat. To znamená, že určujícím základním kritériem práce školy by neměla být osnovami předepsaná norma, ale žák se svými schopnostmi a potřebami. To vyžaduje zcela nové pojetí vyučovacích norem

a míry jejich závaznosti, změnu vztahu učitel - žák a s tím související změnu role učitele (nikoliv pouhý zprostředkovatel a hodnotitel centrálně určených poznatků, ale organizátor výchovně vzdělávacího procesu ve třídě). Žák by místo pasivní role toho, kdo "je vzděláván" měl mít možnost, aby se spolupodílel na svém vlastním vzdělávání.

*** Školy by se měly snažit o humanizaci vzdělávání, která se může uskutečňovat především ve vnitřní transformaci vzdělávání. Jde především o

- humanizaci prostředí, ve kterém se žák vzdělává (pěstování mešzilidských vztahů v duchu úcty, důvěry a spolupráce mezi všemi lidmi ve škole i lidmi se školou souvisejícími, zejména však ve vztahu učitel - žák),
- posílení socializační a výchovné funkce vzdělávání (usilování o osobní rozvoj každého žáka ve všech aspektech, výchova mravní),
- humanizaci obsahu, aby se dítě učilo rozpoznávat humanistické hodnoty u druhých a samo je produkovat. To by se mělo v praxi odrazit zejména v ústupu od dosavadního encyklopedismu a důrazem na rozvíjení dovedností a pěstování postojů, a to nejen v novém pojetí některých předmětů (občanská výchova, ekologie, výchova ke zdraví apod.), ale v celém vzdělávacím procesu.

*** Školy by měly mít podstatně větší míru autonomie - právní, ekonomické a především pedagogické.

*** Rovněž práce učitele by měla být založena na jeho odborné kompetenci a větší míře autonomie. Měl by mít právo organizovat si svobodně svou práci včetně možnosti týmové práce s kolegy i s dalšími nepedagogickými pracovníky ve výuce.

*** Vzdělávací systém by měl vycházet z existence různých pojetí vzdělání a vzdělávání a respektovat fakt, že vývoj přináší změny jak v náhledu na důležitost jednotlivých funkcí vzdělávání, tak v jeho organizaci a metodách.

*** S měnícím se pojetím vzdělávání (jako celoživotního procesu) by se školy měly postupně měnit na vzdělávací a kulturní střediska obcí, a to zejména v menších lokalitách. Prostory školy (knihovna, tělocvična, divadelní sály, ale i učebny, dílny, laboratoře a další, na jejichž vybavení se podílí i obec) by mohly po vyučování sloužit všem obyvatelům obce (pro volný čas dětí a mláde-

že, pro zájmové kroužky dospělých, pro rekvalifikační kursy, pro slavnostní příležitosti atd.) a naopak, sportovní a kulturní zařízení obce by mohlo být přirozeně a hojně využíváno školou. K tomu by mohlo přispět také ustanovení rad škol s účastí rodičů, učitelů a členů místního zastupitelstva.

*** Soubor legislativních mechanismů sociálních podpor žáků a sociálně slabých rodin by měl zajišťovat reálně rovné šance v přístupu ke vzdělání všem, a to v souladu s jejich schopnostmi, zájmy a potřebami.

*** Systém školství by měl být přehledný, kontrolovatelný a regulovatelný sociálně žádoucím směrem. Místo centrálních a direktivních nařízení by však měly především působit nepřímé mechanismy jako např. ekonomické prostředky apod.

*** Požadavek průhlednosti by se měl vztahovat jak na celý systém, tak na jeho jednotlivé složky a části, zejména školy. Informace o školách, jejich studijních programech a případných dalších nabízených činnostech by měly být ze zákona všeobecně dostupné a veřejně publikované.

*** Systém by měl být pro žáka maximálně prostupný. Prostupnost systému by měla být založena na úplně jiných mechanismech nežli je obsahová podobnost nebo shodnost výuky, jak je tomu téměř výlučně doposud.

*** Systém by měl být otevřený a pružný, aby mohl dynamicky a pohotově reagovat na měnící se požadavky jak žáků (studentů) tak společnosti (společenského vývoje včetně trhu práce).

*** Postupně by mělo docházet k integraci dětí se speciálními potřebami do přirozené vrstevnické skupiny, vždy s ohledem na konkrétní případ, tedy nakolik to rozsah a charakter postižení jedince a konkrétní místní podmínky dovolí.

*** Měly by být jasně definovány jednotlivé úrovně vzdělání (základní, různé stupně středního i vysokoškolského - např. na principu minimálních standardů) i podmínky jejich získání, měla by ale existovat pluralita cest k jejich dosažení.

*** Systém by měl zajistit, aby se úroveň obecné vzdělanosti zvyšovala (rozvoj sítě škol, zvýšení počtu míst na středních a vysokých školách apod.) a být systémem po všech stránkách i výkonným i funkčním v naplňování svého účelu a smyslu.

*** Ve vnějším řízení by měl být uplatňován princip decentralizace ve funkční míře, tj. rozhodování by se mělo odevzdat na nejnižší možnou funkční úroveň.

*** Úloha centra (MŠMT) by neměla tkvít v direktivním řízení, ale ve formulování školské politiky, v zajištění funkčních vztahů mezi systémem a společností, vztahů mezi prvky systému navzájem, jeho funkčnosti jako celku, v zajištění komunikace s učiteli, se školami a mezi školami, služeb školám, všestranného toku informací (uvnitř i vně systému), ve vytváření legislativy, v zajišťování a uplatňování nepřímých mechanismů řízení, atd.

*** Měly by se definovat a legislativně zajistit zásady spolupráce všech účastníků výchovy a vzdělávání (rodiče, obec, sponzoři, poslanci místního zastupitelstva, státní správa, sdružení zaměstnavatelů atd.) a to na různých úrovních, školou počínaje.

*** Principy financování školství by se měly stát nepřímými mechanismy řízení škol a měly by přinejmenším minimálně školy zajišťovat. Pravidla financování škol státem by měla být stanovena jasně, kontrolovatelně a měla by zaručovat rovnost podmínek. Převažující část finančních prostředků by měla být školám poskytována prostřednictvím žáka (tedy zásada, že "peníze následují žáka"). Zmíněná ekonomická a právní autonomie škol by umožňovala využívání financí ve prospěch jejich rozvoje pro ně specifickým způsobem. Zcela otevřít by se měly možnosti financování vzdělávání z jiných zdrojů.

Jak provést změnu vzdělávacího systému?

Vývoj školských systémů v rozvinutých společnostech ukazuje, že jednotné celoplošné jednorázové reformy jsou nefunkční. V řadě západních demokracií přinesly v šedesátých letech značná zklamání. Rovněž pro nás v současné situaci je takováto reforma nepřijatelná, protože

- 1) svou podstatou odporuje tomu, aby se školský systém a vzdělávací cesty v jeho rámci mohly stát dostatečně a funkčně diferencované a pestré (diverzifikované). Tím omezuje právo svobodného člověka volit si jemu odpovídající vzdělání a způsob,

jak ho získat.

- 2) její příprava je dlouhodobá, náročná a drahá. Zavádění reformy od prvního roku vzdělávání (tedy od 1. ročníku základní školy) a její, byť nejjednodušší ověřování jen na základní škole představuje nejméně devět let, což je v současném období rychlých změn velmi dlouhá doba.
- 3) tím, že se týká zpravidla pouze formální složky systému, neš postihuje reformu vnitřní, která by měla co nejdříve ovlivnit vlastní vzdělávací proces.

Naše cesta nemůže tedy vést přes celoplošnou jednotnou reformu. Rovněž nemůžeme jít cestou pouze dílčích vylepšování stávajícího systému.

Podstatná, systémová transformace současného centralistického, normativního a selektivního školství na školství demokratické, humanistické, liberální (a tedy pluralitní a diverzifikované) musí být tedy procesem postupným, s důrazem na vnitřní transformaci. Strukturální a legislativní rámec by měl otevřít prostor pro tuto vnitřní transformaci, měl by ji umožňovat i zabezpečovat. Podle okolností a podmínek by měly v době přerodu našeho školního systému existovat vedle sebe prvky staré i nové (strukturální, organizační, obsahové ap.), aby se ty osvědčené mohly rozvíjet a nefunkční přirozeně zanikat.

Znamená to zrušit dosavadní závaznou jednotnou organizační strukturu školství a nahradit ji např. pouze délkou povinného vzdělávání a definováním jednotlivých stupňů vzdělání. Tím se umožní tvorba nových organizačních a obsahových forem a jejich rovnoprávnost se stávající strukturou.

Očekáváme ovšem, že se objeví pokusy prosadit alespoň v dílčích otázkách celoplošná a pro všechny závazná řešení. Takové tlaky již existují a vyplývají obvykle z představy, že správná řešení jsou ta, která jsou přijata většinou nebo připravena a schválena centrálními řídicími orgány. Zavedení pětileté obecné školy (která je navíc pouze součástí stupně základního vzdělání), jak ji plánuje ve svých dokumentech MŠMT na rok 1998, je příkladem přípravy takové dílčí vnější strukturální reformy. Pokud by se prosadilo její zavedení v intencích MŠMT, potlačovala by vytváření dalších alternativ (obsahových, organizačních a do značné

míry i metodických), a udržovala by nadále postup ve vzdělávání podle normy a nikoliv podle individuálních potřeb dětí. Kromě toho by tato dílčí změna byla zaváděna, aniž bylo definováno a schváleno pojetí vzdělávání a školství jako celku,

Řešení tohoto druhu považujeme zásadně za nesprávná.

V našem navrhovaném pojetí jde tedy o transformaci zdola a její průběh lze charakterizovat jako vznik ohnísek transformace (jednotliví učitelé, celé školy), jejich postupné šíření i propojování.

Jsme si vědomi, že každá změna vyvolává určitý strach, nejistotu a obranné postoje. Lze očekávat, že se budou opakovaně vyskytovat obavy např. z nejednotnosti, z nepřítomnosti centrálních podrobných norem a pokynů, z převzetí odpovědnosti školy za kvalitu poskytovaného vzdělání apod. Za nejúčinnější postup v tomto případě považujeme následování pozitivních příkladů, jimž se dá zejména v masových sdělovacích prostředcích cíleně velký prostor.

Otevření prostoru a jeho legislativní zajištění je velmi urgentní a je základní podmínkou vnitřní transformace. Stabilizace učitelstva jako profesní skupiny není totiž pouze záležitostí platovou (finanční), ale záleží také na tom, jaké jsou učitelům vytvořeny podmínky k tvořivé pedagogické práci.

LIBERALIZACE VZDĚLÁVÁNÍ

Na nutnosti liberalizovat naše školství se shoduje většina návrhů na transformaci školství. Jako důvody jsou uváděny skutečnosti, že liberalizací se dosáhne legislativního stavu, kdy se vzdělávací instituce (dále jen školy) budou moci diferencovat a diverzifikovat v souladu se společenskou potřebou. Tak se vytvoří podmínky k realizaci práva každého člověka vybrat si pro sebe a pro své děti takové vzdělání, které on považuje za nejvhodnější. Není to tedy vnášení chaosu a nepořádku do škol, jak je někdy mylně vykládáno.

Od takto pojaté liberalizace očekáváme, že pomůže odstranit hlavní současné nedostatky našeho školství, zejména obsahovou, metodickou a organizační uniformitu vzdělávání, nevyhovující obsahovou strukturu, tuhé centrální řízení, příliš selektivní charakter atd.

Má-li mít jedinec možnost volby, musí existovat dostatečně široká, bohatá a pestrá nabídka.

To znamená vytvořit možnost vzniku i škol odlišných (netradičních) druhů a koncepcí za stejných podmínek. Nemáme na mysli jen školy soukromé a církevní, ale také, a možná především, školy státní. Umožnit, aby právo založit školu měl kterýkoliv jedinec, obec, organizace či společnost, pokud splní zákonem pevně určené požadavky a pokud se podřídí základní legislativě (ústava, zákony týkající se lidských práv, úmluva o právech dítěte, školský zákon, a eventuálně nižší školské právní normy, příslušné hygienické normy).

Legislativní rámec by pak měl poskytovat školám subjektivitu nejen právní a ekonomickou, ale i značnou míru subjektivitu pedagogické.

Odpůrci liberalizace školství argumentují nejčastěji nebezpečím rozpadu školství jako systému, nebezpečím ztráty průchodnosti v systému a nebezpečím ztráty úrovně školství, a tím i úrovně vzdělanosti. Je třeba si vyjasnit, co je vlastně možné ve školství (dnešním i budoucím) za "rozpad a neprůchodnost" a nízkou úroveň považovat.

Domníváme se, že odpovědí není odmítání liberalizace školst-

ví, ale stanovení její optimální míry a způsobů její realizace. Znamená to vybudovat účinné mechanismy, které by minimalizovaly uváděná nebezpečí a které by zajišťovaly

- potřebnou míru soudržnosti systému (tj. aby míra volnosti škol nevedla k tomu, že by se systém jako celek rozložil na prvky, které by dále fungovaly bez kontaktu s ostatními),
- udržení jeho funkčnosti (tj. aby zajišťoval takové vzdělávání, které by plnilo své primární společenské funkce - výchovnou a vzdělávací, reprodukční, socializační, humanizační, akulturační, profesionalizační).

Takovými mechanismy by mohly být: způsob financování škol, přesně definované podmínky vzniku a provozování škol, rámcové obsahové standardy pro jednotlivé vzdělávací stupně nebo definování jednotlivých vzdělávacích stupňů (typu co minimálně musí umět a znát absolvent), možnost skládat i státní zkoušky, státní kontrola (inspekce) s metodickou pomocí ap.

**** Právo založit školu**

Aby takto volně vzniklé školy "zapadly" do školské soustavy a staly se funkčními prvky školského systému, je třeba, aby si společnost podržela určitá práva na ovlivňování jejich činnosti a koncepce a na kontrolu (zda-li neporušují legislativu).

Rámcově za takové "regulační" mechanismy považujeme:

- 1) Pokud si škola chce činit nárok na získání státního příspěvku (na žáka), musí být zařazena do sítě škol, to znamená zaregistrována v evidenci centrálního akreditačního úřadu, jehož funkci bychom viděli především v shromažďování a analýze informací o hustotě, složení a kvalitě sítě škol; jeho složení, začlenění v státní správě, vztah k jiným orgánům státní správy i samosprávy atd., by měly být předmětem diskuse.
- 2) Zařazení do sítě škol závisí na schválení projektu školy, což by bylo podmíněno souladem projektu se závaznou legislativou školství.

Příspěvek státu na žáky a jeho výše by tedy nezávisel na tom, zda je zřizovatelem a provozovatelem školy stát, obec, církev, nějaká organizace nebo soukromá osoba, ale na splnění podmí-

nek pro založení školy. Státní příspěvek by byl účinným (by